

УДК 339.9

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОФШОРНИХ ЗОН

Антоніна Кравченко; Варламова Марія

Донецький національний університет імені Василя Стуса,
Вінниця, Україна

Резюме. Узагальнено теоретичні аспекти та практику розвитку офшорних юрисдикцій у світовій економіці. Незважаючи на те, що національні уряди та міжнародні організації роблять все більше спроб до протидії офшорним схемам, відтік капіталу в офшори досить стабільний. Це зумовлено перевагами офшорних зон у вигляді спеціальних податкових, валютних та митно-тарифних умов. Представлено огляд передумов, які необхідні для отримання статусу офшору. До основних з них віднесено політичну стабільність, наявність авторитетних банківських структур та кваліфікованих кадрів, вигідне економіко-географічне становище. Представлено класифікацію офшорних юрисдикцій, складену за певними ознаками. Розглянуто питання подальшого поглиблення економічного розвитку офшорних зон на етапі інтеграції, економіки, подальшого поліпшення інвестиційного клімату в офшорних центрах за рахунок припливу прямих іноземних інвестицій. Крім того, визначено основні позитивні та негативні наслідки впливу офшорних зон на економіку країн. Виявлено сутність офшорної зони, її суперечливий характер, а також наведено класифікацію та види офшорних зон, заснованих на різних ознаках. Виявлено роль деофшоризації, що проводиться різними країнами, а також роль міжнародних організацій у боротьбі з відмиванням злочинних доходів, ухваленні від податкової політики та корупції.

На основі офіційних документів, наукової літератури вивчено тенденції розвитку офшорних центрів, їх вплив на рух світового капіталу, а також розглянуто стан офшорного бізнесу в світі. Потреба в офшорах зумовлена об'єктивними передумовами, зокрема елементарною економічною конкуренцією. Світові фінанси зав'язані на офшорах, а деякі респектабельні країни заробляють на обслуговуваннях офшорних компаній. Недосконалість світової фінансової системи компенсується офшорами як елементом фінансової свободи підприємницького капіталу. Встановлено, що офшори й надалі будуть розвиватися в умовах постійного політичного й посиленого тиску, оскільки на них є запит і у них є клієнти, в тому числі серед тих, хто веде проти них боротьбу, незважаючи на нестабільність фінансової системи, фінансові кризи, міжнародну кооперацію та антиофшорну риторіку. Вивчення феномену офшорів буде продовжуватися в міру їх еволюції.

Ключові слова: офшорні зони, прямі іноземні інвестиції, деофшоризація, офшорні центри, пільгове оподаткування.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.167

Отримано 26.11.2022

UDC 339.9

CURRENT TRENDS OF THE DEVELOPMENT OF OFFSHORE AREAS

Antonina Kravchenko; Mariia Varlamova

Vasyl` Stus Donetsk National University,
Vinnytsia, Ukraine

Summary. The article summarizes the theoretical aspects and practice of the development of offshore jurisdictions in the world economy. Despite the fact that national governments and international organizations are making more and more attempts to counter offshore schemes, the outflow of capital to offshore is quite stable. This is due to the advantages of offshore zones in the form of special tax, currency

and customs tariff conditions. An overview of the preconditions required to obtain offshore status was presented. Political stability, the presence of authoritative banking structures and qualified personnel, and a favorable economic and geographical position were listed as the main ones. The classification of offshore jurisdictions, compiled according to certain characteristics, is presented.

The article discusses the issues of further deepening the economic development of offshore zones at the stage of economic integration, further improvement of the investment climate in offshore centers due to the inflow of foreign direct investments. In addition, the main positive and negative consequences of the influence of offshore zones on the economy of countries are determined. The essence of the offshore zone, its contradictory nature, and also the classification and types of offshore zones based on various characteristics are given. The role of de-offshoring carried out by various countries was revealed, as well as the role of international organizations in the fight against money laundering, tax evasion and corruption.

On the basis of official documents and scientific literature, the trends of the development of offshore centers, their influence on the movement of global capital, and the state of offshore business in the world were examined. The need for offshore is due to objective prerequisites, in particular, elementary economic competition. World finances are tied to offshore, and some respectable countries earn from the services of offshore companies. The imperfection of the global financial system is compensated by offshore as an element of financial freedom of entrepreneurial capital. It is established that offshores will continue to develop in conditions of constant increased of political pressure, since there is a demand for them and they have clients, including among those who are fighting against them, despite the instability of the financial system, financial crises, international cooperation and anti-offshore rhetoric. The study of the offshore phenomenon will continue as it evolves.

Key words: *offshore zones, foreign direct investments, de-offshoring, offshore centers, preferential taxation.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.05_06.167

Received 26.11.2022

Постановка проблеми. Вибір теми проблематики офшорних зон румовлений тим, що на даний момент бурхливе зростання обороту компаній, розташованих в офшорних зонах, є тенденцією сучасних світових економічних відносин.

Держави, де базуються офшорні зони, як правило, не несуть військових витрат і містять мінімальну кількість державних чиновників, що сприяє проведенню ними пільгової політики в сфері оподаткування.

Матеріальним ядром сучасного бізнес-офшорингу є масштабні транскордонні операції з капітальними ресурсами, включаючи процедури отримання лістингу цінних паперів на міжнародних фондових майданчиках, захист активів від недружніх поглинань, спрощення процедур їх продажу чи зміни власника, використання режимів гарантування захисту капіталу іноземних інвесторів та ін. Виходячи з цього, високої актуальності набувають питання, пов'язані з комплексним дослідженням генезису й еволюції теоретичного дискурсу процесів офшоризації та деофшоризації бізнес-діяльності через призму концепцій міжнародного бізнесу

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш глибоке розроблення питань, пов'язаних з теоретико-методологічними засадами офшоризації та деофшоризації бізнес-діяльності, аналізом її форм, рівнів і механізмів, оцінюванням впливу на структурну динаміку національного й глобального економічного розвитку містять праці таких вітчизняних і зарубіжних учених як М. І. Копитко, З. Луцишин, О. Чуркіної, Д. Шевчук, С. Стейнмо, Ю. Уманцов, та інших.

Аналіз наукової літератури показав, що окремі аспекти теми не повністю відображені у працях науковців. Крім того, сучасна інформація щодо розвитку офшорів потребує узагальнення та систематизації, проте в науковій літературі за останні два роки майже відсутні дослідження.

Метою дослідження є вивчення особливостей розвитку офшорних зон у контексті основних тенденцій світової економіки.

Постановка завдання. З метою досягнення мети слід вирішити такі завдання: здійснити класифікацію офшорних зон у сучасній світовій економіці, виокремити основні дислокації офшорних зон, визначити запаси капіталу в офшорних центрах та визначити кореляційний зв'язок між ВВП в офшорних юрисдикціях та прямими іноземними інвестиціями в ці зони.

Викладення основного матеріалу. Вперше термін «офшор» було відображено в американській газеті наприкінці 50-х років минулого століття, де сказано про компанію, яка уникла контролю з боку держави шляхом переміщення організації до іншої країни. Для тих часів, це був нонсенс та щось зовсім нове. На сьогодні офшорні зони є звичайною практикою [1]. Вони, існують у світі, класифікуються за двомісним критерієм: географічним визнанням та способами оптимізації податкових витрат (табл. 1).

Таблиця 1. Класифікація офшорних зон у сучасній світовій економіці [1]

<i>Критерій</i>	<i>Вид</i>	<i>Характеристика</i>
Спосіб оптимізації податкових витрат	Класичні офшори	Офшор у такій зоні зазвичай коштує недорого, оподаткування й вимоги до ведення бухгалтерського та фінансового обліку повністю відсутні, але існує обов'язок власника офшорної компанії сплачувати до бюджету офшорної держави щорічний збір. Це, як правило, невеликі держави з низьким рівнем економічного розвитку, однак з досить високим рівнем політичної стабільності, характеризуються простою системою реєстрації й нульовими податковими ставками – Сейшельські острови, Вануату, Британські, Віргінські, Багамські острови тощо
	Низькоподаткові офшори	Офшори в таких зонах звичайно оподатковуються, але за дуже скромною ставкою, вимоги до бухгалтерського і фінансового обліку офіційно регламентуються
	Офшори з пільговим оподаткуванням	Офшорні компанії в даних зонах вигідні при грамотному використанні особливостей місцевого комерційного і фінансового законодавства
	Офшорні зони в деяких штатах США	Офшорні зони в таких штатах США, як Арканзас, Делавер, Кентуккі, Колорадо і Орегон зобов'язані сплачувати фіксований федеральний податок, але їх власники звільнені від сплати податків з доходів, отриманих за межами штату
Географічний критерій	Островні офшори	Острови або архіпелаги в Тихому, Індійському океані, а також Карибському морі. Як правило, це невеликі держави з погано розвинутою економікою, але високою політичною стабільністю. Відрізняються високим ступенем конфіденційності, найчастіше повною відсутністю податків, а також вимог до ведення звітності. Прикладами є Сейшельські, Багамські Британські Віргінські, Маршаллові острови тощо
	Деякі країни Європи	На території яких існують і офшорні зони, і звичайні офшорні компанії, що належать нерезидентам, пільговий безподатковий статус таких компаній підтверджується звітами і щорічними аудиторськими перевірками. Проте конфіденційність не гарантована, а зумовлена правовими нормами юрисдикції. Приклади держав, на території, яких є такі офшорні зони, – Кіпр, Гібралтар, Люксембург, Швейцарія
	Адміністративно-територіальні зони в «неофшорних» країнах	Наприклад, Канада, Велика Британія, США

Порівняльна характеристика офшорних зон першого і другого типів за деякими з ключових чинників для вибору докладніше розглянуто в табл. 2.

Таблиця 2. Порівняльний аналіз офшорних зон [3]

Юрисдикція	Британські Віргінські острови	Багамські острова	Панама	Ірландія	Кіпр	Делавер (штат США)
Податок на прибуток	-				12,5%	-
Розкриття бенефіціарів	-		+		+	-
Наявність акцій на пред'явника	+				-	-
Стандартний капітал	50 тис дол	5 тис дол	10 тис дол	2 євро	5 тис євро	-
Валюта капіталу	Будь-яка				євро	Дол
Мінімальна кількість акціонерів	1/1	1/1	1/3	1/2	2/1	2/1
Потреба щорічної звітності та аудиту	-			+	+	+

Як бачимо, Багамські острови та Панама мають найпривабливіші умови для компаній, які бажають збільшити свої статки.

Основна умова, що висувається до офшорної зони, – ліберальність оподаткування з урахуванням політичної та економічної стабільності. Класифікацією офшорних зон займається Міжнародний валютний фонд і центральні банки різних країн світу.

Однак за останні кілька років класичні офшорні юрисдикції почали «рідшати» на світовому ринку. Це сталося після того, як США і ЄС почали боротьбу з витоком капіталу з країни і неплатниками податків, багато класичних офшорів були піддані агресивній критиці й звинуваченням у приховуванні інформації [5].

Це призвело до підписання різних угод про обмін інформацією з лідируючими країнами світу і «вимирання» як класичного офшору, так і таких офшорних юрисдикцій, як BVI – Британські, Віргінські, Кайманові, Бермудські острови тощо.

На сьогодні виокремлюють п'ять досить компактних дислокацій офшорних зон, а саме:

1. Африканську (Сейшельські острови, Ліберія, Маврикій).
2. Азіатсько-Тихоокеанську (Вануату, острови Кука, Лабуан, Науру, Самоа, Тонга та ін.).
3. Карибську (Ангілья, Антигуа і Барбуда, Аруба, Багамські, Барбадос, Беліз, Бермудські, Віргінські острови (США), Домініка, Монтсеррат, Кайманові Острови, Гренада, Сент-Вінсент і Гренадіни, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Люсія й ін.).
4. Європейську (Андорра, Кіпр, Гібралтар, Гернсі, Ліхтенштейн, Мальта, Монако, острів Мен, Нормандські острови та ін.).
5. Близький Схід (Бахрейн, Дубай, Ліван тощо) [3].
6. Загалом у світі нараховується близько півсотні офшорних зон. За орієнтовними підрахунками 9,8 % усіх коштів на планеті сконцентровано саме там. Загальна сума, котра зберігається в офшорних зонах, може сягати 32 трлн дол США – це більше за ВВП США і Японії разом узятих [5].

Найвищі темпи відтоку капіталу в офшори у світі характерні для країн Східної Азії та Латинської Америки.

Таблиця 3. Динаміка відтоку капіталу в офшори в розрізі регіонів світу, 2017–2021 рр., млрд дол [7]

Регіон	2017	2018	2019	2020	2021	Темп приросту 2021/2017, %
Східна Азія	1898	2034	3102	4317	4678	146,47
Ближній Схід	1546	1789	2365	2935	3001	94,11
Латинська Америка	2101	2387	2365	2934	2876	36,89
Африка	167	238	587	710	901	439,52
Південна Азія	86	94	190	253	320	272,09

Лише два-три десятиліття тому в світі було всього кілька офшорних центрів, проте в останні роки, під впливом технологічної та телекомунікаційної революції, використання офшорних інструментів стало набагато доступнішим. В даний час, згідно з експертними оцінками, в світі функціонує від 35 до 40 країн, які являють собою спеціалізовані офшорні юрисдикції.

Частка їх у світовому ВВП порівняно невелика (1,2%). В загальному вигляді матриця офшорного інвестування з процентним співвідношенням зовнішньоекономічних операцій стосовно офшорів наведена в табл. 4.

З неї випливає, що на офшори доводиться 8 % прямих іноземних інвестицій у світі.

Таблиця 4. Матриця офшорного інвестування відповідно до методики ЮНКТАД, % від накопиченого обсягу прямих іноземних інвестицій у світі в 2020 році [6]

Інвестори	Реципієнти			
		Офшори	Країна з пільговим оподаткуванням	Інші країни
Офшори		52%	17%	9%
Країна з пільговим оподаткуванням		15%	5%	3%
Інші країни		9%	3%	0%

У 2020 році міжнародна організація Oxfam заявила, що, за її підрахунками, в офшорних зонах було приховано мінімум 28 трлн дол, що позбавило держави податкових доходів на суму понад ніж 162 млрд дол.

У табл. 5 розглянемо розміри запасів капіталу, накопичених у вищезазначених офшорних центрах.

Таблиця 5. Запаси капіталу в основних офшорних центрах у 2020 році [7]

Офшорний центр	Прямі іноземні інвестиції в ОФЦ, млрд дол	Прямі іноземні інвестиції з ОФЦ, млрд дол	Прямі портфельні інвестиції ОФЦ, млрд дол
Багамські острови	0,942	0,119	0,011
Бельгія	64,050	61,149	3,874
Бермудські острови	0,73	31,04	0,917
Британські, Віргінські острови	44,244	56,019	-
Гонконг	86,462	55,988	74,991
Ірландія	64,535	94,359	7,064
Кайманові острови	57,383	40,377	4,859
Люксембург	5,615	1,372	109,944
Нідерланди	239,270	226,429	68,618
Сінгапур	82,039	36,330	23,890
Швейцарія	67,677	47,203	10,853

Таким чином, офшорні території мають певний позитивний вплив на розвиток вітчизняної та світової економіки. Фірми, які використовують офшорні фінансові схеми, мають низку істотних переваг: пільгове оподаткування, спрощену систему реєстрації діяльності, розширення доступу до зовнішнього фінансування тощо. Реалізація цих напрямів створює умови в розвиток бізнесу, підвищення конкурентоспроможності національних компаній на світовому ринку.

Основними причинами, що стимулюють розвиток офшорного бізнесу, є:

1) укрупнення транснаціональних компаній і зростання їхніх прибутків через монополізацію ринку. Практично всі ТНК користуються послугами офшорних центрів. Наприклад, 31% чистого прибутку американських ТНК припадає на офшорні зони;

2) пріоритет у розвинених країнах сфери послуг, особливо фінансових, торгівлі нерухомістю й сектора «нової економіки». Офшорні компанії зосереджують свою діяльність, насамперед, у сфері послуг;

3) формування глобальних фінансових ринків, а у зв'язку з цим і великих офшорних ринків;

4) зростання масштабів валютного й фондового ринків і спекулятивних операцій на них, прибуток від яких виводиться в офшори;

5) посилення соціального розшарування, яке зумовлене прискореними темпами зростання доходів найбагатших людей планети;

6) криміналізація економіки. Глобальна фінансова система все більше набуває якостей, що сприяють відмиванню грошей, у зв'язку з цим затребувана конфіденційність, що надається офшорами;

7) розвиток інформаційних технологій, що є ключовим фактором, який зумовив динамічний розвиток офшорних зон в останні десятиліття. Інтернет, банківські мережі, SWIFT (міжнародна міжбанківська система передавання інформації та здійснення платежів), мобільні телефони, супутниковий зв'язок дають змогу миттєво проводити різноманітні фінансові трансакції в будь-який час доби.

Не зважаючи на суттєві вигоди використання таких схем для підприємств, офшоризація економіки породжує низку негативних проблем: скорочення податкових надходжень до державного бюджету країни, «втеча» капіталу, зниження інноваційного потенціалу національної економіки, як наслідок, виникнення структурних деформацій в економіці.

Не зважаючи на складнощі протистояння офшорним зонам, на сьогодні міжнародними організаціями розроблено законні інструменти боротьби з такими територіями.

Основні напрямки антиофшорного регулювання включають наступний комплекс заходів: складання «чорних списків» офшорних зон; зниження рівня банківської таємниці, що полягає у забезпеченні відкритості й доступності податкової інформації на світовому рівні; підвищення прозорості корпоративних структур [3].

Висновки. В процесі дослідження встановлено, що об'єктивною причиною «втечі» капіталу в офшорні юрисдикції є підвищення економічної парадигми діяльності компаній, яка в даний час має глобальний характер. Офшори надають учасникам ринку необхідний рівень міжнародного сервісу.

До суб'єктивної причини можна віднести небажання власника капіталу або товарів ідентифікації з певною країною. Підприємці мінімізують ризики, реєструючи бізнес за кордоном. Офшорні юрисдикції вирішують великий спектр проблем підприємців у галузі оптимізації податків, конфіденційності, захисту активів та виходу на міжнародні ринки.

На сьогодні офшорні зони стали важливими компонентом тіньової діяльності, у тому числі в процесі відмивання грошей.

Аналіз світової практики ведення міжнародного офшорного бізнесу показує, що більший економічний ефект досягається при налагодженому співробітництві економічно розвинутої країни й офшорної юрисдикції. Обсяги офшорних операцій невідмінно зростають, що свідчить, безумовно, про тенденції розвитку офшорного бізнесу в усьому світі.

У цілому міжнародними організаціями сьогодні приймаються такі конкретні заходи протидії офшорам: підвищення відкритості та прозорості в офшорах для компаній-нерезидентів, зниження ступеня конфіденційності операцій, що проводяться, введення додаткових норм валютного контролю над цими операціями

Conclusions. In the course of the research, it was established that the objective reason for the flight of capital to offshore jurisdictions is the increase in the economic paradigm of companies' activities, which currently has a global character.

Offshores provide market participants with the necessary level of international service. The subjective reason can include the reluctance of the owner of capital or goods to identify with a certain country. Entrepreneurs minimize risks by registering business abroad.

Offshore jurisdictions solve a wide range of problems of entrepreneurs in the field of tax optimization, privacy, asset protection and access to international markets. Nowadays, offshore zones have become an important component of shadow activities, including in the process of money laundering.

An analysis of the global practice of conducting international offshore business shows that a greater economic effect is achieved with established cooperation between an economically developed country and an offshore jurisdiction. The volumes of offshore operations are constantly growing, which certainly indicates the trends in the development of offshore business all over the world.

In general, international organizations today adopt the following specific measures to stand up to offshore: increasing openness and transparency in offshore for non-resident companies, reducing the degree of confidentiality of the transactions conducted, introducing additional norms of currency control over these transactions.

Список використаних джерел

1. Копитко М. І. Використання офшорних зон як спосіб ухилення від оподаткування. Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка. 2021. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2021_1_9 (дата звернення: 10.11.2022).
2. Лебідь О. В. Особливості діяльності офшорних зон та їх роль у системі світових фінансових центрів. Бізнес Інформ. 2019. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_11_40 (дата звернення: 10.11.2022).
3. Луцишин З. Офшорні фінансові центри у глобальному русі капіталів. Міжнародна економічна політика. № 209. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2019_2_5 (дата звернення: 10.11.2022).
4. Шкурат М, Кукель Г., Штефан Л., Мазур В. Розвиток індустрії 4.0 в ЄС: особливості та фінансове забезпечення в умовах постпандемійного відновлення. Financial and credit activity problems of theory and practice. Том 2. Випуск 43. С. 213–220.
5. Country-by-Country Exchange Relationships. URL: <http://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/country-by-country-exchange-relationships.htm> (дата звернення: 10.11.2022).
6. Fifty biggest global US companies stash \$1.3 trillion offshore. Oxfam International. 2021. URL: <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2021-04-14/fifty-biggest-globalus-companies-> (дата звернення: 10.11.2022)
7. The Global Financial Centres Index 22 March (2021). URL: <https://www.longfinance>.
8. World Investment Report (WIR) 2021: Reforming International Investment Governance, N.Y. & Geneva: UNCTAD, 2021. 218 p.

References

1. Kopytko M. I. (2021) Vykorystannya ofshornykh zon yak sposib ukhlyennya vid opodatkuvannya. Vcheni zapysky universytetu "KROK". Seriya: Ekonomika. Vyp. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2021_1_9 (accessed: 11 November 2022).
2. Lebid' O. V. (2019) Osoblyvosti diyal'nosti ofshornykh zon ta yikh rol' u systemi svitovykh finansovykh tsestriv. Biznes Inform. No. 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_11_40 (accessed: 11 November 2022).
3. Lutsyshyn Z. (2019) Ofshorni finansovi tsestry u hlobal'nomu rusi kapitaliv. Mizhnarodna ekonomichna polityka. 209. No. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2019_2_5 (accessed: 11 November 2022).
4. Shkurat M, Kukul' H., Shtefan L., Mazur V. Rozvytok industriyi 4.0 v YES: osoblyvosti ta finansove zabezpechennya v umovakh postpandemiynoho vidnovlennya. Financial and credit activity problems of theory and practice. Tom 2. Vypusk 43. 213–220 p.
5. Country-by-Country Exchange Relationships. URL: <http://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/country-by-country-exchange-relationships.htm> (accessed: 11 November 2022).
6. Fifty biggest global US companies stash \$1.3 trillion offshore. Oxfam International, 2021 URL: <https://www.oxfam.org/en/pressroom/pressreleases/2021-04-14/fifty-biggest-globalus-companies-> (accessed: 11 November 2022).
7. The Global Financial Centres Index 22 March (2019). URL: <https://www.longfinance>.
8. World Investment Report (WIR) (2021): Reforming International Investment Governance. N.Y. & Geneva: UNCTAD. 218 p.